

method on the basis of implementing the expert assessment procedure for studying the factorial space of educational migration processes and the choice of the dominating factors influencing the formation of the foreign contingent by the hierarchy of studying at the macro-, meso- and microlevel is proposed.

Conclusions. The performed analysis and the received experts assessments of the influencing factors make possible to mark out the range of specificities, characteristic for the problem of regulation the factors of formation of the foreign contingent, and especially: presence of wide variety of interconnected factors influencing the development of educational process in Ukraine and formation of the foreign contingent; absence of enough volume of quantitative information about the dynamics of process, which happen in state system of education, because of which there appears the necessity of using both quantitative and qualitative information; non-stationary of the international migration processes, that complicates the procedure of assessment and analysis.

Thus the perspectives of the further studies on the given problematic should have the complex character taking into account the complicated structure of interconnections and inter-influences at each level of managing the attracting the foreign students in order to reach the general integral synergetic effect form realization of certain managerial strategies. As we agree with the opinion of the International Foundation for Education Policy Research that the presence of foreigners at the Ukrainian universities should become the important indicator of development and attractiveness of the country, and it needs the correspondence of national educational system to the best worlds examples, following the main trends of educational transformations and scientific researches and attracting the investment resource for its further development.

Key words: foreign contingent; expert analysis; factor research; higher education institution (HEI); methods; tools; questionnaires; the analytic hierarchy process; ranking.

Одержано редакцією 22.11.2016
Прийнято до публікації 02.12.2016

УДК 364.044

СЛОЗАНСЬКА Ганна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи
докторант кафедри педагогіки та менеджменту
освіти, Тернопільський національний
педагогічний університет імені Володимира
Гнатюка, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОМАДИ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ГРОМАДІ

Анотація. Розкрито особливості організації соціальної роботи в об'єднаній територіальній громаді в умовах реформування українського суспільства. Висвітлено основні підходи до розуміння соціальної роботи у громаді та методів соціальної роботи в ній. Визначено, що організація громади є первинним методом соціальної роботи у громаді та схарактеризовано основні підходи до визначення самого методу в працях зарубіжних дослідників. Схарактеризовано базові принципи застосування методу організації громади та етапи його реалізації в межах територіальної громади. Доведено необхідність застосування методу організації громади фахівцями з соціальної роботи за умови оволодіння ними фаховими концептуальними знаннями й навичками.

Ключові слова: соціальна робота; соціальна робота у громаді; громада; територіальна громада; методи; методи соціальної роботи у громаді; організація громади; фахівець із соціальної роботи.

Постановка проблеми. Соціальна робота у громаді в ХХІ столітті в Україні набула нового значення. Децентралізація влади, реформування системи соціально-політичного

устрою, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) як добровільних об'єднань громадян, які проживають на певній географічно визначеній території (у межах міст, селищ, сіл), передача повноважень на місця провокує появу нових підходів до організації й надання соціальних послуг населенню. Чинним законодавством передбачено, що соціальне забезпечення й надання окремих соціальних послуг має здійснюватися на рівні ОТГ і за рахунок ресурсів ОТГ (матеріальних, технічних і кадрових). Тому нині особливої актуальності набуває питання підготовки кваліфікованих соціальних працівників, які здатні надавати якісні соціальні послуги на рівні ОТГ. Для цього фахівці з соціальної роботи у громаді мають володіти ефективним інструментарієм і відповідними професійними навичками роботи в ОТГ. До ефективного інструментарію діяльності соціального працівника ми, у першу чергу, відносимо інтерактивні методи соціальної роботи, які фахівець зможе використовувати в роботі у громаді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників свідчить про зацікавленість питаннями соціальної роботи у громаді та діяльністю соціального працівника у громаді. Серед зарубіжних науковців питання соціальної роботи у громаді є предметом наукового пошуку Т. Золотарьова, М. Мігалієва, І. Нойфельда, М. Річмонд, М. Ромм, Т. Ромм, Л. Уолтера. Науковці визначають соціальну роботу в громаді як один із методів соціальної роботи.

Серед вітчизняних науковців особливого важливим є дослідження, що проведене в кінці ХХ століття доктором політичних наук, професором Т. Семигіною. Вона однією з перших серед вітчизняних дослідників на основі вивчення зарубіжного досвіду здійснила аналіз основних підходів до визначення сутності поняття «громада», схарактеризувала специфіку соціальної роботи у громаді, висвітлила участь населення й роль соціального працівника у громаді [1]. У книзі «Робота в громаді: практика і політика» дослідниця визначила соціальну роботу в громаді як «метод, різновид, форму чи рівень соціальної роботи», яка здійснюється на мікросоціальному рівні [там само].

Значний внесок у розвиток соціальної роботи у громаді належить О. Безпалько. Дослідниця у своїй монографії «Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи» схарактеризувала соціальну роботу в громаді як «один із рівнів соціальної роботи, яка здійснюється з використанням відповідних форм і методів» [2]. О. Безпалько обґрунтувала теоретичні, організаційні й методичні засади соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю у територіальній громаді, визначила роль територіальної громади в розвитку і становленні особистості, розкрила сутність і особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми й молоддю у громаді, а також схарактеризувала функції соціальних працівників у роботі з дітьми й учнівською молоддю у громаді [там само].

Визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Як Т. Семигіна, так і О. Безпалько у своїх працях соціальну роботу в громаді здебільшого розглядають як діяльність соціального працівника з особами, які об'єднуються за спільними інтересами, поглядами, бажаннями, ідеями. Проте нині для нас актуальною є громада як об'єднання громадян, які проживають на певній географічно визначеній території та діяльність соціального працівника в межах такої громади у плані використання основних методів соціальної роботи в ній.

Мета статті – проаналізувати організацію громад як базового методу соціальної роботи у громаді та можливостей його використання в умовах об'єднаних територіальних громад в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. «Метод» у науковій літературі розглядається як свідомий засіб досягнення якого-небудь результату, вирішення деяких завдань, що припускає конкретну послідовність дій на основі чітко усвідомлюваного,

контрольованого плану в самих різних видах пізнавальної й практичної діяльності [3]. У соціальній роботі під «методами» розуміють особливі способи втручання, що здійснюються на індивідуальному, груповому та общинному рівнях [Там само].

Ми притримуємося думки О. Безпалько про те, що соціальна робота у громаді є рівнем соціальної роботи, яка здійснюється з використанням різноманітних форм і методів [2]. Тому в межах соціальної роботи у громаді можна виділити низку таких методів: ведення випадку (casework), екстреного втручання (emergency intervention), робота у групі (social group work), соціальної дії (social action), соціальних досліджень (social research), дослідження соціального забезпечення (social welfare research), управління соціального захисту населення (social welfare administration) [4]. Проте, одними з основних і первинних методів соціальної роботи у громаді є метод організації громад (community organizing) та метод розвитку громад (community development), які не тільки тісно взаємопов'язані між собою, але і взаємодоповнюють один одного.

Аналіз наукової літератури і практики соціальної роботи свідчить про наявність різних підходів до визначення поняття «організація громад». Більшість із запропонованих визначень датуються 20-60-ми роками ХХ століття – періодом, коли соціальна робота у громаді активно розвивалася у світі (Великобританія, Канада, Індія, Німеччина, США), а науковці (Lindemen (1921), Pattit (1925), Lane (1939), Sanderson & Polson (1939), Mcmillan (1947), Dunham (1948), Ross (1955), Sider (1959), Kramer (1969) досліджували сам феномен і можливості його застосування у громаді .

«Організація громади» є комбінованим поняттям. Для того, щоб зрозуміти його значення варто визначити сутність кожного з його структурних елементів. Зазначимо, що під «громадою» науковці розуміють об'єднання людей, які проживають на певній географічно визначеній території (село, місто, район міста, район, область, країна) або об'єднання людей, які мають спільні інтереси, діяльність, цілі. З погляду соціальної роботи «громада» – це об'єднання людей, які мають спільні інтереси у сфері соціального захисту населення і де є спроба організації громади. У той час «організація» – це процес, у ході реалізації якого особи, які перебувають у складних життєвих обставинах і мають можливість розв'язати свої проблеми через залучення соціальних служб, установ чи інших організацій. Під «організацією громад» розуміють діяльність, що спрямована на визначення й підтримку ефективного співвіднесення ресурсів і потреб населення громади у сфері соціального забезпечення [5].

Варто зазначити, що науковці «організацію громад» розуміють і як метод, і як процес. Так, наприклад, М. Росс під поняттям «організація громад» розуміє процес, у ході реалізації якого громада визначає потреби і цілі, структурує їх за пріоритетністю, розвивається і працює на їх реалізацію, залучає ресурси (як внутрішні, так і зовнішні), розширює і розвиває співробітництво, виробляє спільні підходи і практики роботи у громаді [6]. У цьому визначенні науковець під «процесом» розуміє точковий рух від моменту ідентифікації проблеми або цілі до розв'язання проблеми або досягнення цілі в самій громаді. Дослідник наголошує на тому, що чим краще налагоджена взаємодія між членами громади і вироблене вміння домовлятися, тим більша ймовірність розв'язання суспільних проблем і досягнення цілей у громаді. Це, у свою чергу, веде до самого розвитку громади. Основним завданням кваліфікованого соціального працівника у громаді є ініціювати, підтримувати і розвивати цей процес, робити його свідомим, дорадчим і зрозумілим для членів громади.

Р. Куртс «організацію громади» також розуміє як процес, у ході якого відбувається налагодження програмних узаємін у громаді. Саме це відрізняє організацію громади від інших базових процесів, які відбуваються у громаді. Узаємодія соціальної служби з іншою соціальною службою, соціальної служби з громадою і громади з соціальною службою з єдиним координаційним центром у межах локальної громади

дозволяє налагодити різновекторну роботу й охопити більшу кількість клієнтів із метою діагностики і задоволення їхніх потреб. Тому, «організація громади» може трактуватися як процес, у ході реалізації якого відбувається налагодження тісної взаємодії між усіма суб'єктами соціальної роботи на рівні локальної громади з метою оперативного реагування на проблеми, зміни, що відбуваються, а також діагностику і задоволення потреб як кожного окремого клієнта соціальної роботи, так і групи чи цілої громади [7].

У той самий час, Е. Ліндеман під «організацією громад» розуміє фазу організації громади, коли її члени проявляють ініціативу і бажання демократично керувати своїми справами та забезпечувати вільний доступ до соціальних послуг, які б надавалися комплексно кваліфікованими фахівцями соціальних служб через організацію тісної взаємодії між ними [8].

На думку В. Петіт, «організація громади» є методом соціальної роботи, який передбачає надання допомоги групі осіб через діагностику їхніх загальних потреб і надання їм кваліфікованої допомоги з метою задоволення цих потреб [9].

В. Макмілен при характеристиці «організації громади» як методу соціальної роботи акцентує увагу на загальному змісті поняття, розуміє під ним зусилля, що спрямовані на допомогу групам для досягнення єдності в цілях і діях [10].

С. Макнейл вважає, що застосування організації громади як методу соціальної роботи має бути спрямоване, у першу чергу, на соціальний захист кожного члена громади. Це процес, коли члени громади як окремі індивіди, так і групи осіб об'єднуються задля визначення потреб громади та шляхів їх задоволення [11].

Та найбільш точним, на нашу думку, є визначення, що запропоноване Р. Крамер і Г. Спетч, які вважають, що «організація громади» є комбінованим методом соціальної роботи, що передбачає реалізацію різних методів утручання, за допомогою яких компетентні фахівці працюють з індивідами, групами і громадою з метою виявлення проблем та розроблення плану розв'язання цих проблем у рамках демократичної системи цінностей [12].

Науковці зазначають, що застосування методу організації громади передбачає реалізацію двох основних етапів. На першому етапі відбувається взаємодія між соціальними службами, установами, організаціями та громадою з метою ідентифікації, рекрутингу й організації роботи з представниками громади задля налагодження взаємозв'язків між ними. На другому етапі кваліфіковані фахівці з соціальної роботи спільно з активними членами громади працюють із метою виявлення проблемних ситуацій, сфер, аналізу причин і розроблення планів, стратегій, мобілізації ресурсів, що необхідні для здійснення дій [там само].

Водночас, організація громад як метод передбачає розроблення й реалізацію різноманітних соціальних програм, які мають систематичну дію/ефект, і спрямовані на розв'язання проблем громади через інтервенцію у громаду. Організація громади як метод охоплює цілий ряд заходів на рівні громади, що спрямовані на досягнення бажаного покращення соціального добробуту як окремих осіб, груп, так і громади в цілому з урахуванням потреб і ресурсів самої громади [13; 14].

Аналіз вище зазначених дефініцій дозволяє зробити висновок про наявність двох основних підходів до трактування визначеного нами поняття. Перший підхід базується на «регулюванні необхідних ресурсів», а другий – на «налагодженні соціальної взаємодії». Проте є визначення, у яких трактування «організації громади» як методу соціальної роботи базується на застосування обох підходів.

Базовими принципами методу організації громад, на думку С. Макнейл, є такі: задоволення потреб кожної людини у громаді; основний клієнт – громада (територіально визначена); сприйняття громади такою, якою вона є, і там, де вона є; забезпечення доступу до соціальних послуг кожного члена громади; гнучкість,

динамічність у побудові взаємин у середині громади; партнерство і розподіл ресурсів при наданні соціальних послуг соціальними службами [11].

Варто відмітити, що в зарубіжній науковій літературі ми виявили декілька класифікацій принципів застосування методу організація громади. Зокрема А. Дунхам запропонував 28 базових узаємопов'язаних між собою принципів, які структурував у сім груп. До них можна віднести такі принципи: демократії й соціального добробуту; урахування бажання громади при організації й планування соціальних програм; участі членів громади, їх підтримку, розуміння в реалізації цілей громади і професійне обслуговування; партнерства при наданні соціальних послуг; реалізації програм із соціального забезпечення; адекватності, розподілу й організації діяльності служб із соціального забезпечення, і превенції/профілактики [14].

Ураховуючи досвід практичної соціальної роботи в Індії Х. Сідікві запропонував вісім базових принципів застосування методу організації громад: принцип виокремлення конкретних цілей у громаді; принцип планування діяльності громади; принцип залучення членів громади до розв'язання проблем; принцип застосування групового підходу в розв'язанні проблем громади; принцип демократичного функціонування у громаді; принцип гнучкості; принцип оптимізації при розподілі наявних ресурсів між членами громади; принцип культурної орієнтації [15].

Процес застосування методу організація громади передбачає реалізацію таких основних етапів: проведення дослідження у громаді; діагностика проблем громади та їх аналіз; оцінювання проблем та їх важливості; розроблення стратегічного плану діяльності; організація діяльності; безпосередня діяльність; оцінювання діяльності; модифікація, корекція та продовження діяльності, що спрямована на розв'язання проблем громади.

Окремі науковці в етапах реалізації організації громади як методу соціальної роботи виділяють ще декілька додаткових етапів: формування основної робочої групи; організація робочих зустрічей для учасників групи і роботи у групі; призначення ролей; мобілізація ресурсів [9].

Для реалізації методу організації громади фахівець із соціальної роботи у громаді має, у першу чергу, володіти інформацією щодо структури самої громади. Крім цього, фахівець має володіти особливими знаннями і навичками щодо: організації й підтримки взаємин із членами громади; організації професійного навчання членів громади, застосування індивідуальних і групових методів роботи з ними; написання й реалізації програм і проектів, що спрямовані на розв'язання проблем громади; діагностики і розв'язання особистісних проблем жителів громади, проблем громади; постановки цілей і побудови плану для їх досягнення; надання консультацій членам громади щодо прийняття самостійного рішення при цілепокладанні, залучення і пошуку необхідних ресурсів і мотивації членів громади на шляху досягнення цілей; розуміння концепції організації й розвитку громади [16]; надання соціальних послуг населенню в комплексі й цілісно [9].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, ми можемо стверджувати, що організація громади є прогресивним методом соціальної роботи, який кваліфікований фахівець із соціальної роботи може використовувати в роботі в умовах територіальної громади. Однак, варто зазначити, що при застосуванні зазначеного методу слід ураховувати базові принципи, що виділені науковцями. Проте, подальшого дослідження заслуговує вивчення особливостей застосування самого методу в умовах об'єднаної територіальної громади фахівцем із соціальної роботи в реаліях України.

Список використаної літератури

1. Семигіна Т. Робота в громаді : практика й політика / Т. Семигіна. – Київ : Академія, 2004. – 180 с.
2. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи : монографія / О. В. Безпалько. – Київ : Наук. світ, 2006. – 363 с.

3. Теория социальной работы : учебник [для бакалавров] / под ред. Е. И. Холостовой, Л. И. Кононовой, М. В. Вдовиной. – Москва : Издательство «Юрайт», 2014. – 345 с. – Серия : Бакалавр.
4. Parmar, A. (2014). Methods of Social Work and Its Role in Understanding Team Climate and Team Effectiveness for Organizational Development. (Journal of Sociology and Social Work), march, vol. 2, No. 1, 303–318.
5. Mohd, Shakil. (2015). Social Work with Community Organization: A Method of Community Development. (Journal for Studies in Management and Planning), vol. 01, issue 04 may, 196–204.
6. Murray, G. Ross. (1967). Community Organization: theory, principles, and practice. Harper and Row Publishers, New York
7. Skidmore, Rex A., Milton, G. Thackeray, William, O. Farley, Larry Lorenzo Smith, & Scott W. Boyle. (2000). Introduction to Social Work. Boston: Allyn and Bacon
8. Lindeman, Eduard. (1921). The Community: An Introduction to the Study of Community Leadership and Organization. – New York: Association Press
9. Siddiqui, H. Y. (1997). Working with Communities: An Introduction to Community Work. Hira Publications, New Delhi
10. McMillen, Wayne. (1947). Community Organization for Social Welfare. New York: Russell Sage Foundation
11. McNeil, C. F. (1951). Community Organization for Social Welfare. American Association of Social Workers, Inc.
12. Ralph M. Kramer, & Specht Harry. (1983). Readings in Community Organization Practice. Prentice Hall College Div.
13. Rymza, M. (2014). The Development of Social Work and Community Work in Poland and Europe / Rymza M. Institute of Public Affairs, Warsaw
14. Dunham, Arthur. (1958). Community welfare organization: principles and practice. Crowell
15. Misra, P. D. (1994). Social Work: Philosophy and Methods. New Delhi: Inter-India Publications
16. Bhattacharya, S. (2012). Social Work: An Integrated Approach. New Delhi : Deep & Deep Publications Pvt. Ltd.

References

1. Semygina, T. (2004). *The work in community: theory and practice*. Kiev: Academy (in Ukr.)
2. Bepalko, O. (2006). *The organization of socio-pedagogical work with children and youth in local community: theoretical and methodological approach*. Kiev: Scientific World (in Ukr.)
3. *Theory of social work: book for bachelor degree students* (2014). Moscow: Yurayt (in Russ.)
4. Parmar, A. (2014). Methods of Social Work and Its Role in Understanding Team Climate and Team Effectiveness for Organizational Development. *Journal of Sociology and Social Work*, Vol. 2, No. 1 (in Engl.)
5. Mohd, Shakil. (2015). Social Work with Community Organization: A Method of Community Development. *Journal for Studies in Management and Planning*, Vol.1, Issue 4 (in Engl.)
6. Murray, G. Ross. (1967). *Community Organization: theory, principles, and practice*. Harper and Row Publishers, New York (in Engl.)
7. Skidmore, Rex A. (2000). *Introduction to Social Work*. Boston : Allyn and Bacon (in Engl.)
8. Eduard, Lindeman. (1921). *The Community: An Introduction to the Study of Community Leadership and Organization*. New York: Association Press (in Engl.)
9. Siddiqui, H. Y. (1997). *Working with Communities: An Introduction to Community Work*. Hira Publications, New Delhi (in Engl.)
10. McMillen, Wayne. (1947). *Community Organization for Social Welfare*. New York: Russell Sage Foundation (in Engl.)
11. McNeil, C. F. (1951). *Community Organization for Social Welfare*. American Association of Social Workers, Inc. (in Engl.)
12. Ralph M. Kramer, & Specht Harry. (1983). *Readings in Community Organization Practice*. Prentice Hall College Div. (in Engl.)
13. Rymza, M. (2014). *The Development of Social Work and Community Work in Poland and Europe*. Institute of Public Affairs, Warsaw (in Engl.)
14. Dunham, Arthur. (1958). *Community welfare organization: principles and practice*. Crowell (in Engl.)
15. Misra, P. D. (1994). *Social Work: Philosophy and Methods*. New Delhi: Inter-India Publications (in Engl.)
16. Bhattacharya, S. (2012). *Social Work: An Integrated Approach*. New Delhi : Deep & Deep Publications Pvt. Ltd. (in Engl.)

Abstract. Slozans'ka H. I. Organization of society as a method of social work in society.

Introduction. Presently the special actuality is acquired by a question preparations of skilled social employees, that is able to render quality social services at the level of the incorporated territorial communities. For this purpose specialists on social work in society must own an effective tool and corresponding professional skills of work in the incorporated territorial communities. To the effective tool of activity of development worker we, in the first turn, take the interactive methods of social work, that a specialist will be able to use in-process in society.

Purpose. To analyse organization of communities as a base method of social work in society and possibilities of his use in the conditions of the incorporated territorial communities in Ukraine.

Results. The features of organization of social work are exposed in the incorporated territorial society in the conditions of reformation of Ukrainian society. The basic going is reflected near understanding of social work in society and methods of social work in her. Certainly, that organization of society is the primary method of social work in society and characteristic basic going near determination of method in labors of foreign researchers. The characteristic base principles of application of method of organization of society and his implementation phases within the limits of territorial society. The necessity of application of method of organization of society is well-proven by specialists on social work on condition of capture by them by professional conceptual knowledge and skills.

Conclusion. Organization of society is the progressive method of social work, what skilled specialist on social work can use in-process in the conditions of territorial society. However, it costs to mark that at application of the marked method it follows to take into account base principles that is distinguished by scientists. However, further research is deserved by the study of features of application of method in the conditions of the incorporated territorial society by a specialist on social work in realities of Ukraine.

Key words: social work; social work is in society; society; territorial society; methods; methods of social work are in society; organization of society; a specialist is on social work.

Одержано редакцією 15.11.2016
Прийнято до публікації 29.11.2016

УДК 502(072)

СОВГІРА Світлана Василівна,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри хімії, екології та методики їх навчання,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ОСВІТУ ДЛЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Висвітлено ключові ідеї сталого (збалансованого) розвитку цивілізації, який можна уявити у вигляді закономірних етапів, що змінюють співіснування людини і природи до тієї межі, поки це співіснування буде можливим. Розглянуто принципи і пріоритети збалансованого розвитку. Обґрунтовано, що сучасну екологічну освіту не можна розглядати у відриві від глобальної концепції сталого розвитку. Доведено, що екологічна освіта еволюціонувала в екологічну освіту для сталого розвитку, з перенесенням свого бачення системи взаємодії «суспільство – особистість – природа» на актуальні аспекти соціально-гуманітарного знання, тим самим посилюючи значущість і збільшуючи увагу до розв'язання глобальних екологічних проблем зі сторони міжнародної громадськості.

Ключові слова: екологічна освіта; розвиток; збалансований розвиток; концепція сталого розвитку; концепція ноосфери; концепція універсального еволюціонізму; теорія біотичної регуляції; екосистема.

Постановка проблеми. Екологічна освіта як освіта для збалансованого розвитку є однією з провідних ланок глобальної освіти, системи міжнародного співробітництва з метою збереження людської цивілізації на планеті. «Екологічна освіта, на думку Д. Маркович, як компонент системи освіти міжнародного напрямку має давати уявлення про те, що сучасна технологія, яка представляє технологічну основу глобалізації, повинна створити передумови для збереження єдиної екологічної системи на Землі і, перш за все, збереження невідновних природних ресурсів, без яких неможливе продовження життя. Така освіта сприятиме